Hvad er politik?

Det politisk-historiske indhold i ØKONOMI OG POLITIK gennem 50 år

Ole Karup Pedersen

Ved dette tidsskrifts 40-års jubilæum stod der i begyndelsen af dets 41. årgang en artikel med overskriften »*Økonomi og Politik* gennem 40 år«[1]). Artiklen udtrykte først og fremmest tilfredshed med, at tidsskriftet havde kunnet opretholdes i så mange år. Desuden omtaltes grundlæggelsen af »Institutet for Historie og Samfundsøkonomi« i 1927 og dets omdannelse til de tre universitetsinstitutter for hhv. økonomi, historie og samtidshistorie og statskundskab i 1958, hvorefter »Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi« havde videreført udgivelsen af tidsskriftet. »Kredsen om P. Munch, som oprettede instituttet i 1927, havde en forestilling om et samarbejde mellem økonomer og historikere ved udforskning og skildring af samtidens problemer. Denne grundlæggende idé blev vel aldrig realiseret i det omfang, som grundlæggerne havde tænkt sig. Omorganiseringen i 1958 var resultatet af en uundgåelig udvikling, der er en side af samfundsvidenskabernes stærke udvikling. Mest frugtbart inden for instituttets rammer realiseredes utvivlsomt grundlæggernes idé ved samarbejdet i »Økonomi og Politik«.«

Ved et forsøg på i anledning af tidsskriftets 50-års jubilæum nærmere at bestemme og vurdere fortrinsvis dets politisk-historiske indhold og med særligt henblik på realiseringen af det formodede særlige forhold mellem politik og økonomi, falder det naturligt at tage udgangspunkt i denne formulerede selvforståelse af såvel ideen bag som dens udførelse.

Den grundlæggende idé

Men først vil det være formålstjenligt at se lidt nærmere på, hvad der var det oprindelige indhold i den grundlæggende idé om samarbejdet mellem historikere og økonomer – eller sagt på en anden måde i forholdet mellem politik og økonomi.

Som det også fremgår af ovenstående citat, er det en almindelig antagelse, at idéskaberen bag instituttet og tidsskriftet var P. Munch. I sine erindringer har

1. ØP, 41., 1967, s. 3–12.

han kort fortalt om oprettelsen af instituttet: »I 1926 fik jeg oprettet Institutet for Historie og Samfundsøkonomi. Det var min Opfattelse, at det Stof, der foreligger om Begivenheder og Forhold i den nyeste Tid, er saa rigt, at der er en vis Mulighed for derfra at hente en Opfattelse af den nærmeste kommende Tids Udvikling og for ved Fremstilling af denne at øve en vis Indflydelse paa Begivenhedernes Gang«[2]). Han skrev også i denne forbindelse, at han havde fundet det nødvendigt at tilvejebringe »et Samarbejde mellem Historikere og Nationaløkonomer«, men uddybede ikke nærmere, hvori det særligt betydningsfulde i et sådant samarbejde skulle bestå. Herom kan man få mere oplysning i et tidligere bind af hans erindringer, hvor han fortalte om sin udvikling som historiker i slutningen af 1890'erne: »I stedse højere Grad har Historien og den socialøkonomiske Forskning nærmet sig hinanden. Økonomerne har følt Lyst til at underbygge deres tit altfor teoretiske Systemer med Tal, ikke blot fra Nutiden, men ogsaa fra Fortiden, og Historikerne har følt sig dragne til de Sider af de gamle Tiders Forhold, hvoraf man kunde vente at finde Belæring for de Spørgsmaal, Nutidens Politik sysler med.« Senere fortsatte han: »Meget tidligt saa jeg i Statistikken et Hovedgrundlag for al nyere Historie, ligesom jeg mente, at det vilde være af største Værdi, om Nationaløkonomerne langt mere end før vilde tage Historien til Hjælp«[3]).

Det bemærkelsesværdige i disse betragtninger fra P. Munchs side er dels hans helt klart formulerede opfattelse af, at man gennem samtidige undersøgelser både skulle kunne danne sig en forestilling om den fremtidige udvikling og også øve en vis indflydelse på denne. Hvad han her formulerede på sin måde var en opfattelse af forskningens samfundsrelevans, som på mange måder lå langt udover hans samtidiges – i hvert fald i sin klare formulering. Men det er samtidig hans mening om, at netop nationaløkonomer og historikere havde særligt værdifulde forudsætninger for i fællesskab at bidrage til en sådan forskning. Som P. Munch formulerede det i denne forbindelse, gik argumentationen mest på det metodiske, dvs. de redskaber, som hhv. økonomer og historikere kunne låne fra hinanden. Men det er også helt tydeligt, at der bag dette har ligget en teoretisk opfattelse af et særligt nært og betydningsfuldt samfundsmæssigt forhold mellem økonomi og politik.

Det var i hvert for P. Munch selv helt klart, at han dermed nærmede sig stærkt til en marxistisk samfunds- og videnskabsopfattelse. Han distancerede sig endog direkte fra den. »Min Erkendelse af de økonomiske, samfundsmæssige Forholds fremherskende Betydning medførte imidlertid ikke, at jeg tilsluttede mig Marxismens Historieopfattelse«[4]). Med en senere tids sprogbrug vil man på grundlag heraf kunne karakterisere P. Munch som en ikke-marxistisk materialistisk historiker – dels på grund af hans sikre overbevisning om de ma-

2. P. Munch: Erindringer 1924–1933. Kbh. 1964, s. 86.
3. P. Munch: Erindringer 1870–1909. Kbh. 1959, s. 74.
4. Sst.

terielle vilkårs afgørende betydning og dels på grund af hans tidlige tilslutning til »handlings- og påvirkningsdimensionen« for samfundsvidenskaberne[5]).

Inden for en sådan grundlæggende idé giver det også mening at tro på det særligt værdifulde ved samarbejdet – og den gensidige påvirkning – mellem økonomer og politisk-historikere. Men det skal samtidig understreges, at P. Munch i sin uafklarede teoretiske formulering og i sin énsidige fremhævelse af de metodiske gevinster havde udvist en betydelig grad af ateoretisk pragmatisme, som gav muligheder for mange forskelligartede videreudviklinger af denne idé.

Vender vi herefter tilbage til jubilæumsartiklen fra 1967, kan vi læse følgende: »»Økonomi og Politik«s artikler har gennem årene haft det fællespræg, at de bevidst søgte at formidle kendsgerninger og forskningsresultater og i mindre grad gav udtryk for markante opfattelser eller fortolkninger. Tidsskriftets forfattere og artikler har heller ikke søgt at være »politikskabere««[6]). Der ligger heri en klar afstand fra P. Munchs forestilling om »at øve en vis Indflydelse paa Begivenhedernes Gang«. Iøvrigt leder man forgæves tidsskriftets 50 årgange igennem uden på mere dybtgående måde at finde en redegørelse for, hvorledes denne grundlæggende idé er blevet forstået og har videreudviklet sig siden 1927[7]).

Man er derfor henvist til ved en gennemgang af selve tidsskriftets indhold at søge at danne sig en opfattelse af ideens virkeliggørelse. Det er det, vi vil gøre i det følgende, idet vi ser bort fra instituttets øvrige virksomhed og udelukkende holder os til, hvad der kommer til udtryk i »Økonomi og Politik«. Da tidsskriftets økonomiske indhold behandles af en anden forfatter, vil hovedformålet i denne artikel være nærmere at bestemme dets politisk-historiske indhold med særligt henblik på dets mulighed inden for en samfundsmæssig helhedsopfattelse at kunne belyse det særlige og særligt betydningsfulde forhold mellem økonomi og politik.

Den redaktionelle linie

Selv om der, som nævnt, ikke findes nogen mere dybtgående behandling i tidsskriftet af den grundlæggende idés virkeliggørelse, kan man med store mellemrum finde tilkendegivelser om den linie, som redaktionerne har fulgt i deres arbejde. Allerede i den første årgang findes en programerklæring, som nok gælder instituttet som helhed, men som også havde betydning for tidsskriftet. »En

5. Jvf. Curt Sørensen: Marxismen og den sociale orden. Århus 1976. Om P. Munchs videnskabssyn og dets forhold til hans arbejde som politiker se i øvrigt Viggo Sjøqvist: Peter Munch. Kbh. 1976, s. 251 f. og Ole Karup Pedersen: Udenrigsminister P. Munchs opfattelse af Danmarks stilling i international politik. Kbh. 1970, s. 478 og 542.
6. ØP, 41., 1967, s. 4.
7. Albert Olsen anfører i sin nekrolog over P. Munch blot, at denne forstod »hvilke Resultater et frugtbringende Samarbejde mellem Økonomer og Historikere vilde kunne bringe«. ØP, 11., 1947, s. 87.

videnskabelig Behandling af de senere Aartiers Udvikling, der ikke blot giver Besked om Begivenhederne, men Grundlag for at forstaa deres Aarsager, møder store Vanskeligheder. Stoffet er saa stort og mangeartet, at det er svært at faa Overblik derover. For Enkeltmand er det umuligt. Kun et Samarbejde mellem flere Forskere giver Mulighed derfor. Og kun gennem et saadant Samarbejde mellem Personer med forskellige Interesser og Synsmaader sikres den fornødne Alsidighed. En institutmæssig Behandling af Emnerne, svarende til den, der foregaar ved de naturvidenskabelige Institutter, er blevet en Nødvendighed«[8]). Forbindelsen til tidsskriftet kom i den senere beretning om instituttets virksomhed: »De Oversigter, der er offentliggjort i »Økonomi og Politik«, er fremkommet som Resultat af en institutmæssig Behandling af de forskellige økonomiske og politiske Spørgsmaal. Man har i særlig Grad søgt at samle en Række faktiske Oplysninger om Folholdene«. Der redegøres derefter for, hvorledes man har indhentet oplysningerne, og det hedder videre: »Den Del af de saaledes samlede Oplysninger, der efter en kildekritisk Bedømmelse maa anses for at være den afgørende, har dannet Grundlaget for Udarbejdelsen af Oversigterne ... En saadan Samling og Bearbejdelse af Materialet muliggøres ved et Samarbejde imellem Institutets Medarbejdere, hvorved ogsaa hele Arbejdet bliver sikrere og grundigere. Man har søgt saavidt muligt at behandle de Spørgsmaal, der i det forløbne Kvartal har været af særlig interesse, og hvorom der paa Dansk kun fandtes korte og knappe Meddelelser (f. Eks. i Dagbladene) .... Tidsskriftet har bragt og vil bringe Artikler om betydningsfulde Spørgsmaal af udenlandske Forfattere ...«[9])

Godt 20 år senere udtryktes den redaktionelle linie således: »*Økonomi og Politik* betragter det som sin opgave at bringe sammenfattende artikler, der ikke blot beretter om visse bestemte begivenheder, f. eks. resultatet af et valg, indholdet af en politisk eller økonomisk traktat o. s.v., men også – og navnlig – forsøger at give baggrunden og forudsætningerne herfor, sætte vedkommende begivenheder i relation til andre samtidige eller forudgående udviklingsforløb, pege på de mulige konsekvenser heraf o. s.v.«[10]).

Med udgangspunkt i opfattelsen af nødvendigheden af en 'institutmæssig' – dvs. kollektiv – behandling af det overvældende og mangeartede materiale fra den nyeste tid, lægges den redaktionelle linie således i 1927 fast på, at i hvert fald en meget væsentlig del af tidsskriftets indhold skal bestå i resultaterne af denne behandling. Om selve behandlingen udtrykkes der stor tillid til, at fortrinsvis en 'kildekritisk' bedømmelse vil kunne vejlede med hensyn til, hvor afgørende oplysningerne er, mens man hvad angår udvælgelsesmåde og betydning henholder sig til, hvad der har været »af særlig Interesse«, hvilket nærmere uddybes som det, der på dansk – f. eks. i dagbladene – kun har været

8. ØP, 1., 1927, s. 71.
9. Sst., s. 324.
10. ØP, 23., 1949, s. 173.

korte omtaler af. Dette sidste peger imod, at tidsskriftet fortrinsvis vil omhandle udenlandske spørgsmål. Det er da også ganske tydeligt, at tidsskriftet indtil de allerseneste årgange slet ikke har bragt stof om danske politiske spørgsmål, hvilket svarer ganske godt til indledningen af den omtalte programerklæring i dets første nummer[11]).

Men ellers er de ovenstående udsagn om redaktionernes linie meget lidt oplysende om, hvorledes man vil afveje forholdet mellem politik og økonomi, og hvori man ser det særlige mellem disse to områder. Den udtrykte tillid til kildekritikken afspejler igen den hos P. Munch bemærkelsesværdige fremhævelse af rent metodiske fremgangsmåder og var karakteristisk for dansk historieforskning som helhed på daværende tidspunkt[12]). Det mest iøjnefaldende var selve den institutmæssige, kollektive behandling af stoffet, hvilket skulle kunne give muligheden for, at økonomer og politisk-historikere ved fælles bearbejdelse af samme problemer gensidigt ville påvirke hinanden med deres fags respektive teoridannelser. Det ville også svare ganske godt til den pragmatiske og forsøgsvise fremgangsmåde, som P. Munch havde lagt op til.

I den forbindelse kan det være oplysende ganske kort at se på opbygningen af instituttets arbejde. Det var lige fra begyndelsen opdelt i en historisk og en økonomisk afdeling, der efter årsberetningerne at dømme tog sig af hvert sit område. Denne opdeling blev åbenbart med årene mere og mere institutionaliseret, og den forøgedes fra 1952 med en afdeling for internationale forhold. Såvidt man på dette grundlag kan se, var det egentlig kun i bestyrelsen, at der var tale om et direkte samarbejde mellem økonomer og historikere, mens det daglige arbejde med konkrete undersøgelser kun i ringe grad har indebåret et sådant samarbejde. Dette arbejde synes lige fra begyndelsen at være foregået i mere eller mindre afgrænsede grupper, med hver deres faglige forankring i de ved Københavns universitet etablerede undervisningsfag. Den omtalte opdeling i de tre universitetsinstitutter i 1958 forekommer rent faktisk at være blevet foregrebet mange år i forvejen.

Om selve redaktionens sammensætning lader det sig meget hurtigt fastslå, at samtlige redaktører – med undtagelse af perioden 1946–56 – har været øko-

11. »... Menneskene har langt mere Brug for at vide Besked om, at forstaa, hvad der foregaar i de store Lande, hvis Udvikling mere eller mindre er bestemmende for Forholdene, selv i de Lande, der mindst paavirkes af Verdensbegivenhedernes Gang.« ØP, 1., 1927, s. 71.
12. Jvf. Linier i dansk historieskrivning i nyere tid (ca. 1890–1950). Udgivet i anledning af Historisk Samfunds 75 års jubilæum af Den danske historiske Forening. Kbh. 1976. Der findes kun få egentligt historie-teoretiske undersøgelser af danske historikere, men i denne forbindelse kan nævnes Hans Kryger Larsen: Erik Arup. En historiografisk undersøgelse af Arups videnskabs- og historiesyn 1903–1916. Odense 1976. Jvf. iøvrigt også Uffe Østergaard (udg.): Den materialistiske historieopfattelse i Danmark før 1945, I. Århus 1973, hvor udgiveren s. 20 skriver: »Konkrete undersøgelser af emner i økonomisk og social historie blev stort set kun gennemført under det nyoprettede »Institut for Historie og Samfundsvidenskab« (!). Inspirationen bag dette arbejde var dog kun en vag opfattelse af, at økonomiske og sociale forhold burde inddrages på lige fod med den hidtil dominerende, personcentrerede, politiske historie. Der blev ikke gjort noget forsøg på at indsætte de snævre sociale og økonomiske undersøgelser i en bredere samfundsramme.«

nomer. I tiåret 1946–56 bestod redaktionen af en historiker og en økonom[13]). Det er også i denne periode, at arbejdet med internationale spørgsmål tages op som særligt område, ligesom der som tillæg til tidsskriftet udkommer en bogserie med »Internationale Studier«, der når op på i alt 5 numre[14]). Bortset fra denne periode var der således end ikke i redaktionens praktiske arbejde muligheder for et samarbejde mellem økonomer og politisk-historikere. Lidt bagvendt kan man måske til denne artikels formål formulere det således, at der i selve redaktionen bestod den mulighed, at alt hvad der ikke blev anset for at være økonomi, det måtte være politik. Dette måtte – i hvert fald så længe det institutmæssige arbejde var grundlaget for artiklerne – især antages at slå igennem i tidsskriftets faste rubrikker og usignerede oversigtsartikler.

Den politiske kronik og andre oversigter

Den politiske kronik var til og med 48. årgang i 1974 en fast bestanddel af »Økonomi og Politik«, og kan i denne forbindelse ses som en parellel til de økonomiske oversigter, der dog stadig bringes. Den må anses for at afspejle, hvad man i de skiftende redaktioner har anset for at udgøre det politisk-historiske stof.

Den undergår i tidens løb nogle ubetydelige formmæssige ændringer, idet den opdeles i en dansk og udenlandsk afdeling og kommer til at optræde signeret med initialer. I sin substans har den ikke ændret sig væsentligt fra 1927 til 1974. Det, der ganske kortfattet registreres i denne kronik, er valg, regeringsændringer, forfatningsændringer, officielle statsbesøg, sammentræden og opløsning af internationale konferencer, mord på statsmænd eller disses naturlige afgang o. lign. I sin form lader den sig bedst sammenligne med et middelalderligt kalendarium, hvor begivenhederne blot står opført i kronologisk orden[15]). At kronikken har kunnet bidrage til andet og mere end blot at fastholde den tidsmæssige rækkefølge af nogle begivenheder, hvis betydning læserne så selv har måttet danne sig deres mening om, er vanskeligt at se. Derved må den nok siges at være i modstrid med tankerne om, at tidsskriftet skulle give en bedre baggrund til forståelse af begivenhederne. Men trods det lader det sig nok gøre på grundlag af de begivenheder, der omtales, at udlede en politik-opfattelse, der begrænser sig til, hvad der forgår i og omkring samfundenes formelt styrende organer. Den kan kortest betegnes som en institutionel og elitepræget politikopfattelse, der i sig ikke rummer mange muligheder for at sætte politik i forbindelse med andre eller mere omfattende samfundsmæssige fænomener.

13. ØP, 41., 1967, s. 5.
14. Sst.
15. Formen findes i sin helt extreme udgave i den oversigt over »De vigtigste militære og politiske Begivenheder under 2. Verdenskrig« (ØP, 19., 1945, s. 120–23), hvor der på 4 sider gives en kronologisk opstilling af begivenheder fra september 1939 til maj 1945.

Til og med 13. årgang i 1939 indgik »Folkeforbundets Virksomhed« som en regelmæssig oversigt. Det fremgår også af andre oversigter og artikler i tidsskriftet, at denne den første omfattende internationale politiske organisation med alle dens forgeninger, blev anset for at være betydningsfuldt stof. Dette forekommer helt i overensstemmelse med den flere gange omtalte programerklæring og sigtet mod at formidle især udenlandsk stof til danske læsere. At det også har haft P. Munchs bevågenhed, er der ingen tvivl om. Men heller ikke disse oversigter går i deres indhold langt ud over det berettende og konstaterende, hvad der i vid udstrækning får dem til at minde om de beretninger, som udenrigsministeriet årligt udarbejdede til Rigsdagen.

Anmeldelser har redaktionerne åbenbart haft et noget uafklaret forhold til. I størstedelen af tidsskriftet optræder sådanne ikke, men i 11. årgang (1937) indføres en rubrik med betegnelsen »Nye Bøger om internationale Forhold.« Den forsvandt igen med 15. årgang (1941), for derefter kort at dukke op i 23. og 24. årgang (1949–1950), hvorefter den ikke ses siden. Når de var der, bestod anmeldelserne af ganske kortfattede præsentationer af udenlandske bøger – hovedsagelig med emner fra mellemkrigstiden og inden for den diplomatiske historie.

Men de mest omfattende artikler, og sikkert ogsö dem, hvori man har de bedste muligheder for at se den institutmæssige bearbejdelse slå igennem, er det store antal usignerede »Oversigter«, der bringes til og med 21. årgang (1947), hvorefter kun de tidligere omtalte faste oversigter og kronikker bliver tilbage. De udgør så langt hovedparten af tidsskriftets indhold, og er et klart udtryk for en konsekvent redaktionslinie gennem alle disse 21 årgange. Forudsætningen for, at den har kunnet holdes, må naturligvis have været, at der til instituttet var knyttet et så passende antal medarbejdere, at det var muligt at få fremstillet disse artikler, samt at disse medarbejdere har accepteret artiklernes anonymitet. Som det senere vil blive omtalt, brydes denne linie brat og for stedse fra og med 22. årgang (1948), hvorefter det bliver vanskeligt for ikke at sige umuligt at anse artiklerne som værende udgået fra en institutmæssig bearbejdelse.

De fleste af oversigtsartiklerne er i deres hele form hovedsageligt beskrivende, men den blotte sammenhængende fremstillingsform medfører uundgåeligt, at der også fremkommer vurderinger og afvejninger af enkeltbegivenders og -fænomeners betydning og rækkevidde. Det er nok inden for disse oversigter, at man møder den mest prægnante virkeliggørelse af den grundlæggende idé i tidsskriftets indhold. Det er da også i dem, at man finder den forholdsvis mest klart udtrykte overvejelse af forholdet mellem politik og økonomi – vel at mærke ikke teoretisk formuleret, men i konkrete behandlinger af oversigternes emner. Dette gør sig ikke mindst gældende i de 'samfundsbeskrivelser', der gives af især de lande, der var blevet selvstændige efter 1920. Her indledes som regel med geografiske og fysiske oplysninger, derefter gennemgås befolkningens

størrelse, aldersmæssige sammensætning og erhvervsfordeling, hvorefter der gås over til forfatningen, regeringssammensætninger, folkevalgte organer og politiske partier. Det er endvidere karakteristisk for oversigternes indhold, at valg i Europa og Nordamerika så godt som altid omtales, ligesom regeringskriser i de største lande, nedrustningsforhandlinger og de i løbet af 1930'erne hyppige pagtindgåelser let finder vej til omtale i oversigterne. I øvrigt er oversigternes emner vidt spredt over såvel økonomiske og politiske områder, og flere af dem rummer oplagte emner til behandling af samspillet mellem økonomiske og politiske aspekter. Det gælder f. eks. artikler om »Den fransk-tyske Handelstraktat«, »Internationale Vandringer efter Krigen«, »Olieproduktion og Oliepolitik« og »Befolkningspolitiken i en Række Lande« – for nu blot at nævne nogle enkelte exempler fra de første 10 årgange. Det er da også helt indlysende, at der til udarbejdelsen af sådanne oversigter er indgået såvel økonomisk som politisk-historisk indsigt. Men det er kun sjældent at finde sammenhængen herimellem så prægnant udtrykt som i følgende citat fra en oversigt med titlen »Nazismens Sejr i Tyskland«[16]): »Hitlers Overtagelse af Regeringen d. 30. Januar 1933 betegner et Vendepunkt i Tysklands moderne Historie ..... Weimar har maattet vige for Potsdam, men selvom Reaktionen har sejret, vilde det være urigtigt at opfatte Begivenhederne i Tyskland blot som en Genoprettelse af tidligere Tilstande. Som Folkebevægelse med visse »socialistiske« Maal peger Nazismen mod Ændringer i det økonomiske System, selvom Hitler har erklæret, at der ikke vil blive rokket ved Grundvolden for det nuværende Samfund, Privatejendomsretten og det private Initiativ.« Desværre – for vort formål – brydes artiklen derefter af for at fortælle om valgene, regeringsdannelserne og de udstedte dekreter. Som eneste vigtige punkt, hvor nazismen allerede har vist samfundsændrende karakter, omtales omdannelsen af Tyskland fra forbunds- til enhedsstat.

Sammenfattende kan disse oversigter karakteriseres som emneorienterede redegørelser, der i vidt omfang belyser både økonomiske og politiske aspekter af de omtalte emner, og derfor viser tilløb til en manifestation af betydningen af samarbejdet mellem økonomer og politisk-historikere. Men det bliver ikke til andet end tilløb, og rejser man igen spørgsmålet om den politikopfattelse, der kommer til udtryk i oversigterne, kan vi vende tilbage til den karakteristik som oven for blev givet af den politiske kronik. De begivenheder og fænomener, der benævnes politiske, befinder sig så godt som udelukkende inden for det forfatningsmæssige, de styrende organer, deres indbyrdes forhold nationalt som internationalt, og de politiske partier. Det er yderst sjældent, at man – som indledningsvis i den citerede artikel – blot antyder forbindelser mellem økonomien og politikken.

16. ØP, 7., 1933, s. 47.

De signerede artikler

Selv om redaktionen gennem de første 20 år så helt afgjort har lagt hovedvægten på de usignerede oversigtsartikler, der fremgik af den institutmæssige bearbejdelse, tilkendegav den dog allerede i første årgang, at »man har bragt og vil bringe Artikler om betydningsfulde Spørgsmaal af udenlandske Forfattere.«

Oprindeligt har hensigten altså været, at de signerede artikler skulle forbeholdes for vægtige udenlandske bidrag – vel både i kraft af deres emner og deres forfattere. Også denne linie fastholdes til og med 21. årgang (1947). Det er dog ikke ensbetydende med, at der slet ikke optræder danske forfattere, men deres artikler handler med ganske få undtagelser om økonomiske emner.

Allerede i første årgang optræder nordmanden Chr. A. Lange med en artikel om »Nedrustnings-Spørgsmaalet nu«, og i anden årgang støder man på den tyske folkeretsprofessor Walther Schücking, der skriver om »Kodifikationen af Folkeretten«. I tredie årgang har redaktionen formået Harold J. Laski til at skrive om »Det engelske Parlamentsvalg«, og i femte årgang skriver englænderen, den senere så omtalte historiker Arnold J. Toynbee om »Udviklingen i internationale Forhold efter Krigen«. I 12. årgang (1938) bidrager nordmanden Edvard Hambro med en artikel om »De alliansefri Staters Nøitralitetspolitik«, og i 19. årgang (1945) er det englænderen W. Arnold-Forster der skriver en artikel om »Det engelske Arbejderpartis Udenrigspolitik«. Blot dette udpluk af nogle af forfatterne og deres emner viser noget om, hvad det er for linier, redaktionen har fulgt ved tilvejebringelsen af de signerede artikler. Flere af forfatterne tilhører den kombination af forskere og politikere som også karakteriserede P. Munch. Nogle af dem var som han aktive deltagere i Folkeforbundets arbejde – andre, som f. eks. Toynbee, var engageret i et tilsvarende institutarbejde i England, nemlig ved »Institute of International Affairs«. Hvis hovedindhold og -sigte med de tidligere omtalte oversigtsartikler var at give læserne en baggrund til forståelse af begivenhedernes forudsætninger, sammenhæng og rækkevidde, så kan denne kategori af signerede artikler bedst forstås under P. Munchs synspunkt om at »øve en vis Indflydelse paa Begivenhedernes Gang«. Både forfatter- og emnevalg medførte, at disse signerede artikler fik præg af højt kvalificerede folks indlæg til fordel for bestemte opfattelser eller linier i samtiden[17]). Artiklerne bringes som regel i forbindelse med deres emners aktualitet, og i hvert fald for den nævnte artikel af Hambro i forbindelse med en artikel af danskeren Georg Cohn i den følgende årgang om »Neutral Ideologi«[18]) er det meget tydeligt at se forbindelsen til en bestemt politisk linie, som P. Munch ønskede fulgt. Dette bekræftes yderligere af, at der fra instituttet udgik et initiativ i 1938 til afholdelse af et nordisk møde i København, hvor man drøftede mulighederne af at »tilvejebringe et af nordiske Forskere skrevet Værk

17. En tradition som i international målestok ikke var ualmindelig og som i dag er opretholdt i f. ex. det amerikanske tidsskrift »Foreign Affairs«.
18. ØP, 13., 1939, s. 331–37.

om *de nordiske Landes Neutralitet*«[19]), hvilket igen kan ses i forbindelse med, at P. Munch på det nordiske udenrigsministermøde i december 1939 fremsatte et forslag om, at de nordiske stater i fællesskab skulle overveje at lade udarbejde en fremstilling af neutrales rettigheder under krig[20]).

Denne formentlige hensigt med de signerede artikler, gør dem naturligvis hverken uinteressante eller uden betydning for denne artikels formål. Det er blot vanskeligt at uddrage nogen egentlig politikopfattelse af dem udover den, at her opfattes politik som det at påvirke opfattelserne og derigennem søge at øve indflydelse på konkrete samfundsmæssige forhold.

Bruddet i den redaktionelle linie

Som allerede omtalt, sker der fra og med 22. årgang (1948) et bemærkelsesværdigt brud i den redaktionelle linie. Den mest gennemgribende ændring er, at oversigtsartiklernes omfang reduceres ganske betydeligt, hvorefter signerede artikler af enkeltforfattere bliver tidsskriftets helt dominerende indhold. I hvert fald fra og med denne årgang må, som sagt, det grundlag som tidligere lå i den institutmæssige bearbejdelse, antages at være faldet helt væk. Det ses heller ikke senere omtalt af redaktionen, og fremgår heller ikke af den redaktionelle kommentar fra 1949[21]). En anden påfaldende ændring er, at det fra og med samme årgang bliver danske forfattere, der skriver de fleste bidrag, samtidig med, at udenlandske forfattere så godt som forsvinder.

Ikke mindst den sidste ændring giver i denne forbindelse anledning til nogen overvejelse. Den kan være udtryk for, at der i løbet af 1930'erne og 1940'erne er blevet uddannet en ny generation af historikere, som dels var mere orienterede mod samtidens problemer end tidligere sædvanligt, og som nu efter krigen var i stand til på egen hånd at foretage de undersøgelser, som tidligere blev udført inden for instituttets rammer. Det kan desuden være udtryk for, at den institutmæssige bearbejdelse med dens påfølgende anonymitet ikke længere har haft den tilslutning i de universitære miljøer, hvorfra tidsskriftets medarbejdere nødvendigvis skulle rekrutteres. Det kan også helt enkelt være et udslag af, at der ikke har været tilstrækkelige midler til at opretholde en egentlig stab ved instituttet.

Hvad det nu end er udtryk for, så får det for denne artikels opgave den følge, at det herefter bliver endnu vanskelige at forsøge at finde nogen egentlig politisk-historisk profil, ligesom den i det forudgående underliggende formodning om, at der i et miljø omkring tidsskriftet har foregået nogen stadig og bevidst bearbejdelse af hele forholdet mellem økonomi og politik, i hvert fald fra

19. ØP, 12., 1938, s. 375.
20. Ole Karup Pedersen: Udenrigsminister P. Munchs opfattelse af Danmarks stilling i international politik. Kbh. 1970, s. 368.
21. Jvf. note 10.

dette tidspunkt må antages at være ganske illusorisk. Bidragsydernes eneste tilknytning til instituttet har for langt de flestes vedkommende udelukkende været netop den at skrive de trykte artikler til tidsskriftet, og deres indhold afspejler derfor i højere grad faglige udviklinger inden for andre miljøer.

Fagafgrænsning og specialisering

Der er i de 28 årgange af tidsskriftet siden 1948 blevet bragt i alt ca. 300 signerede artikler af et noget mindre antal forfattere. Selv om kun knap halvdelen af disse artikler behandler oplagte politisk-historiske emner, vil det ikke være muligt at yde hverken deres indhold eller forfattere fuld rimelighed ved en så summarisk omtale, som der her kan blive tale om. I stedet for at forsøge en skitsemæssig oversigt over samtlige artikler, vil den følgende gennemgang koncentrere sig om de forholdsvis få artikler, der afspejler udviklingen i retning af en egentlig afgrænsning af politikstudiet, således som den er foregået i Danmark i efterkrigsårene og særlig tydeligt efter etableringen af først statskundskabsstudiet i Århus, siden samfundsfaget i København og senest i Odense. Hovedformålet vil fortsat være at vurdere, om den derved udviklede politikopfattelse rummer andre, nye og bedre muligheder end den tidligere omtalte traditionelle for at placere politiske fænomener inden for en samfundsmæssig helhedsopfattelse med særligt henblik på deres sammenhæng med økonomiske fænomener.

Først skal dog ganske kort nævnes to signerede artikler fra tidligere årgange, der viser indflydelser i retning af en samfundsmæssig helhedsopfattelse. Den første er Bertil Pfannenstills artikel om »Den amerikanske Sociologis Opfattelse af Samfundsklasserne« og den anden Theodor Geigers om »Betragtninger over vor tids samfundsrevolution«[22]). Alene titlerne virker ejendommelige i et tidsskrift, der ellers fortrinsvis rummer oversigter om og kommentarer til aktuelle konkrete spørgsmål. De rummer begge præsentationer af centrale og omfattende samfundsspørgsmål, som i udlandet var genstand for overvejelser og bestræbelser for videnskabelig behandling. Mest perspektivrig er nok Theodor Geigers artikel, der allerede på dette tidspunkt rejste hele spørgsmålet om magtforholdet – såvel økonomisk som politisk – mellem den offentlige og den private sektor i de vesteuropæiske samfund.

Men den artikel, der mest markant viser tendensen i retning af et egentligt politikstudium, er Knud Vohns om »Politisk videnskab i USA«[23]). Knud Vohn redegør heri for, hvorledes den amerikanske potitologi har udviklet sig gennem forskellige faser, som han benævner henholdsvis pædagogisk, reformistisk og videnskabelig. Den sidste fase anser han først for at være begyndt omkring 1950, og et af dens hovedproblemer har været afgrænsningen i forholdet til, hvad han kalder 'nabovidenskaberne'. Til disse hører også økonomien. Han nævner, at

22. ØP, 20., 1946, s. 275–80 og 23., 1949, s. 1–13.
23. ØP, 37., 1963, s. 198–221, det citerede står s. 211.

politisk økonomi også udgjorde en af forudsætningerne for politikstudiet, men selv om der også i nyeste tid er gjort forsøg på at slå bro over den faglige kløft mellem økonomisk og politisk videnskab, ses disse dog ikke at have haft videre konsekvenser. Han afslutter disse betragtninger således: »Som helhed må det dog erkendes, at kun meget få personer inden for Political Science synes at besidde tilstrækkeligt indsigt i moderne økonomisk teori til at kunne bibringe studiet en ny dimension af egentlig politisk art. På den anden side har amerikanske økonomers uvilje imod *qua* økonomer at befatte sig med politik, når dette opfattes som formulering af normative synspunkter eller fastsættelse af målsætning, medvirket til, at det politiske element ikke er blevet taget i betragtning ved de generelle teoretikeres modelbygninger. For analysen af den økonomiske politik er det ligeledes ualmindeligt, at samarbejde forekommer mellem økonomer og politologer.«

Han understreger i øvrigt i artiklen, hvilket broget og sammensat billede også amerikansk politisk videnskab udviser, og fremhæver afslutningsvis teoridannelsen som en af videnskabens hovedbeskæftigelser. Essensen i Knud Vohns artikel og især i hans betragtninger over forholdet mellem økonomi og politik er således, at bestræbelserne for at videreudvikle, selvstændiggøre og markere studiet af politik som egentlig videnskabelig disciplin i hvert fald på daværende tidspunkt nærmest havde haft en endnu dybere kløft mellem økonomer og politologer til følge. Nu handlede hans artikel om amerikansk politisk videnskab, men i betragtning af dennes længe formodede overlegenhed og deraf følgende påvirkningsmulighed af den kun spæde danske institutionaliserede politikvidenskab, er hans politikforståelse også relevant for dette tidsskrift.

I tidsskriftets sidste 10 årgange er antallet af teoretiske og rent metodiske artikler inden for flere politologiske forskningsområder steget ganske markant. Mange af dem vidner klart om den amerikanske påvirkning af den danske politikvidenskab, og for manges vedkommende er der fortrinsvis tale om at præsentere et dansk publikum for den teoridannelse, de begreber og den metode, der anvendes i amerikansk politologi. Dette har formentlig været en nødvendig og frugtbar indlæringsfase for dansk politikvidenskab, men har rummet den ulempe i forhold til tidsskriftets oprindelige formål, at det har indeholdt et vigende islæt af belysninger af konkrete samfundsproblemer. Til gengæld skal fremhæves den meget frodige alsidighed i såvel metoder som teoriområder, som på den måde er blevet omsat til et i de fleste tilfælde tilgængeligt dansk sprogbrug.

Men for denne gennemgangs hovedformål – belysningen af den politisk-historiske profil i et formodet særligt forhold til økonomien – må hovedtendensen nærmest karakteriseres således, som Knud Vohn allerede gjorde det. Kløften er blevet større. I de allerseneste årgange er der dog fremkommet enkelte artikler, som på en ny måde tager spørgsmålet om forholdet mellem økonomi og politik op til behandling. Det drejer sig om Svend Aukens og Jacob A. Bukstis

artikel om »Den indkomstpolitiske problematik i Danmark« og artiklen om »Korporatisme-begrebet og studiet af samspillet mellem politiske institutioner« af forfatterkollektivet Drude Dahlerup, Carsten Jarlov, Lars Nørby Johansen og Ole P. Kristensen[24]).

Forfatterne til den første artikel giver indledningsvis et rids af den tidligere indkomstpolitiske debat i Danmark og konkluderer: »Denne økonomisk-faglige debat om indkomstpolitikkens grænser er samtidig en debat om indkomstpolitikkens indhold og funktion og afspejler i sidste instans en *politisk* uenighed«[25]). I denne forbindelse er politik opfattet som en interessemodsætning, og denne modsætnings forudsætninger i både ydre og indre økonomiske forhold samt forsøgene på at nå ud over dem gennem indgreb på det parlamentarisk-politiske plan udgør hovedindholdet i resten af artiklen. Dette vil ikke i sig selv virke slående som en væsentlig ny eller overraskende måde at belyse forholdet mellem økonomi og politik på, men det i denne forbindelse bemærkelsesværdige er, at det drejer sig om to politologer, der som forudsætninger og randbetingelser for institutionelle politiske processer påpeger økonomiske forhold og søger at sammenkoble de to områder.

Denne bestræbelse er endnu mere udtalt i forfatterkollektivets artikel om korporatisme-begrebet. Udgangspunktet er den kriseagtige tilstand i de vestlige samfund og tager særligt sigte på at kunne belyse denne i de politiske institutioner. »Problemet er imidlertid, at politilogien ikke i dag synes at råde over nogen færdigudviklet teori eller noget begrebsapparat, der på tilfredsstillende måde kan indfange de forandringer i det politiske system, der øjensynlig er sket. Denne uhyre vanskelige opgave kan næppe løses med mindre man bevidst retter opmærksomheden mod *samspillet* mellem de politiske institutioner og i så høj grad som muligt søger at se disse ændringer som et produkt af den generelle samfundsmæssige udvikling«[26]). Dette synspunkt, der efter diskussionen af forskellige teoretikeres overvejelser om forholdet mellem især interesseorganisationer og de centrale styrende organer (regering, parlament) gentages i afslutningen. Det i denne forbindelse afgørende er, at det igen er politologer, der anskuer ændringer inden for deres særlige studieområde som et produkt af en generel samfundsudvikling og i konsekvens heraf påpeger nødvendigheden af at inddrage den i deres undersøgelsesfelt. Derfra og til P. Munchs formulering af »de økonomiske, samfundsmæssige Forholds fremherskende Betydning«[27]) er der kun et lille skridt.

24. ØP, 49., 1975, s. 241–73 og s. 317–44.
25. Sst., s. 244.
26. Sst., s. 319.
27. Jvf. note 4.

Den politisk-historiske profil

Denne stærkt udvalgte gennemgang af det politisk-historiske indhold i tidsskriftet gennem 50 årgange rummer trods alt visse muligheder for at kunne karakterisere den politisk-historiske profil med særligt henblik på at se, hvorledes den har markeret sig i et formodet særligt forhold til økonomien.

Med udgangspunkt i P. Munchs grundlæggende idé om det særlige forhold mellem disse to områder og derfor det frugtbare i samarbejdet mellem forskere, der beskæftigede sig med dem, kan man følge, hvilke vanskeligheder denne idé har haft ved at manifestere sig i tidsskriftets politisk-historiske indhold. Som fremhævet var der både hos P. Munch og i de spredte tilkendegivelser fra redaktionernes side en énsidig fremhævelse af rent metodiske udvekslinger som den mest konkrete anvisning af, hvori dette særlige forhold bestod. I praksis betød dette, at tidsskriftets medarbejdere – hvadenten de nu var knyttet til instituttet eller befandt sig i andre miljøer – i vid udstrækning har været henvist til deres egne teoretiske forudsætninger, således som de kunne hentes i henholdsvis historie og senere politologi og økonomi.

Dette medfører, at manifestationen af den politisk-historiske profil gennemløber forskellige skiftende faser, som vel nok i nogen grad afspejler instituttets udvikling, men i endnu højere grad udviklinger inden for de omgivende universitære miljøer. Som den ene yderlighed kan fremhæves 'den politiske kronik' og dens hele kronologiske opremsning af data, og som den anden den helt afgrænsede politiske teoridannelse, der forekommer totalt udelukkende over for mere omfattende samfundsmæssige betragtninger. Begge yderligheder viser sig rent faktisk at rumme væsentlige fællestræk med hensyn til deres teoretiske forståelse af politik. For den første implicit og for den anden explicit er der tale om en hævdelse af politikkens autonomi og primat, hvilket medfører en snæver koncentration om let identificerbare politiske institutioner og processer, som antages at indeholde deres egen forklaring i sig selv. Det er en politikopfattelse, som både populært og fagligt stadig er gængs og fortsat vil finde sine meget stærke fortalere. Der er heller ikke tale om, at den er 'forkert', men blot om, at den må anses for at være for begrænset i forhold til tidsskriftets grundlæggende idé. Noget andet er, at den teoretiske skærpelse af denne opfattelse på længere sigt kan vise sig at have haft positive virkninger, fordi dens fortalere nu på baggrund af en bedre teoretisk afklaring, begrebsmæssig præcision og forhåbentlig overvundet identitetskrise i det danske universitære miljø formentlig vil stå bedre rustet til at turde gå ud over deres egne teoretiske begrænsninger.

De mest udtalte tilløb til en politikopfattelse, der nærmer sig den grundlæggende idés hensigt, findes i de oversigtsartikler om konkrete emner, som er fremgået af en institutmæssig behandling. Dette synes at bekræfte den oprindelige pragmatiske holdning og understrege det frugtbare i, at det mest givende tværfaglige arbejde foregår omkring undersøgelsen af konkrete samfundsmæssige spørgsmål, som det allerede blev fremhævet af Henning Friis i en artikel

om »Samarbejde mellem samfundsvidenskaberne« i 38. årgang (1964)[28]. Denne rent praktiske angrebsmåde må dog for at bære videre dels forudsætte en vis teoretisk forhåndsafklaring og efterfølges af en teoretisk bearbejdelse, således at de indvundne indsigter i det frugtbare i samarbejdet ikke forbliver enkeltfænomener. I den henseende – men med en hel anden tilnærmelsesmåde – er de sidst omtalte artikler af politologer udtryk for en konkretisering af deres studieområdes placering inden for en samfundsmæssig helhedsopfattelse, som stærkt nærmer sig den af P. Munch formulerede.

Endelig skal omtales det aspekt af P. Munchs grundlæggende idé, som var »at øve en vis Indflydelse paa Begivenhedernes Gang.« Der er kun i et enkelt tilfælde blevet sandsynliggjort udslag heraf, og senere redaktioner synes direkte at have taget afstand herfra. Selv om det ikke kan påvises umiddelbart og selv om det ikke har været noget erklæret formål for hverken redaktioner eller forfattere, kan det naturligvis ikke udelukkes, at netop den skiftende politisk-historiske profil i tidsskriftet har været med til at præge begivenheder – især hvis man blandt begivenheder også vil henregne læsernes opfattelser af, hvad politik i det hele taget er. Men i henseende til direkte påvirkning af begivenheder, må politisk-historikere og politologer utvivlsomt erkende at stå langt tilbage for økonomer.

Det frugtbare eller ufrugtbare i P. Munchs grundlæggende idé er med velberåd hu slet ikke taget op til overevejelse i denne gennemgang. Fordi ideen ved givne lejligheder er blevet påberåbt, er den uden videre blevet antaget for at have tilslutning og taget som udtryk for tidsskriftets ønskede selvforståelse. På den måde er tidsskriftets politisk-historiske indhold blevet underkastet en ikke-marxistisk materialistisk-historisk analyse, som muligvis vil virke overraskende for mange af forfatterne og bidragyderne iøvrigt til tidsskriftet. Men i så fald rejses hele spørgsmålet om det meningsfulde i overhovedet at have et tidsskrift, der bærer titlen »Økonomi og Politik« – og det er jeg i hvert fald overbevist om både nødvendigheden af og de frugtbare muligheder i.

28. ØP, 38., 1964, s. 211–26.